

10. Крюкова О. Г. Предупреждение рисков – условие стабильного развития фирмы : [Электронный ресурс] / О. Г. Крюкова // Эффективное антикризисное управление. – Режим доступа : http://www.e-c-m.ru/magazine/66/eau_66_88.htm
11. Лепешкина М. Н. Проблематика существующих подходов к формированию информационной базы мониторинга и управления факторами рисков хозяйствующих субъектов / М. Н. Лепешкина // Актуальные вопросы экономических наук : материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Уфа, октябрь 2011 г.). – Уфа : Лето, 2011. – С. 85-87.
12. Манн Р. Контроллинг для начинающих / Р. Манн, Э. Майер; пер. с нем. Ю. Г. Жукова; под ред. и с предисл. д-ра экон. наук В. Б. Ивашкевича. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 304 с.
13. Набок Р. Американская и немецкая модели контроллинга : [Электронный ресурс] / Р. Набок. – Режим доступа : <http://gaap.ru>
14. Отчет по результатам исследования. Марш Риск Консалтинг по России и СНГ. При поддержке Русского общества управления рисками : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.marsh.com.ru/RU/services/mrc/documents/mrc_briefing_issledovaniya.pdf
15. Пич Г. Уточнение содержания контроллинга как функции управления и его поддержки / Г. Пич // Проблемы теории и практики управления. – 2001. – № 3. – С. 102-107.
16. Токаренко Г. С. Управление предприятиями на базе реализации концепции контроллинга / Г. С. Токаренко. – М. : Изд-во Рос. акад., 1999. – 135 с.
17. Фольмут Х. И. Инструменты контроллинга от А до Я. / Х. И. Фольмут; пер. с нем. под ред. и с предисл. : М. А. Лукашевича, Е. Н. Тихоненковой. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 288 с.
18. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга / Д. Хан; пер. с нем. под ред. и с предисл. : А. А. Гурчака, Л. Г. Головача, М. Л. Лукашевича. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 800 с. : илл.
19. Хорнгрен Ч. Управленческий учет / Ч. Хорнгрен, Дж. Фостер, Ш. Датар; [пер. с англ.]. – 10-е изд. – СПб. : Питер, 2007.
20. Антикризисный менеджмент / под ред. проф. А. Г. Грязновой. – М. : Ассоциация авторов и издателей «ТАНДЕМ»; ЭКМОС, 1999. – 368 с.
21. Василенко В. А. Антикризисное управление предприятием / В. А. Василенко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 504 с.
22. Гарр Т. Р. Почему люди бунтуют / Т. Р. Гарр. – СПб. : Питер, 2005. – 461 с.
23. Стратегия и тактика антикризисного управления / под ред. : А. П. Градова, Б. И. Кузина. – СПб., 1996. – С. 510.

Штимер Л.Т.

УДК 658

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Завершення структурної перебудови промисловості, розвиток її пріоритетних галузей, захист власного товаровиробника є відповідальним етапом у переході до ринкових умов господарювання. За таких умов виробниче підприємство виступає провідним суб'єктом господарювання, і для того, щоб зміцнити свою конкурентну позицію йому не обійтися без якісно сформованого матеріально-сировинного потенціалу. На сьогоднішній день не достатньо уваги приділяється дослідженню процесу формування потенціалу підприємства.

Довготривала системна криза, яка охопила всі галузі виробництва, особливо відбилася на матеріально-ресурсному потенціалі виробничих підприємств. Це спричинило значний спад виробництва продукції, різкого зниження ефективності виробничого процесу та погіршення забезпечення населення країни вітчизняними продовольчими товарами. Саме тому вивчення процесу формування потенціалу матеріальних ресурсів являється необхідним та актуальним на сьогодні.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання формування і оцінки потенціалу підприємства стали предметом дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема Авдеєнка В.Н., Ансоффа І., Друкера П., Краснокутської Н.С., Лапіна С.В., Мескона М., Олексюка О.І., Пономаренко В.С., та інші.

Аналіз літературних джерел показав, що й на сьогоднішній день не існує чіткості та єдності у трактуванні науковцями суті матеріально-ресурсного потенціалу підприємства, характеристики його складових елементів, визначенні механізму формування, що зумовлює необхідність і актуальність дослідження даної проблематики.

Мета дослідження. Мета статті полягає у необхідності розробки наукової класифікації чинників формування матеріально-ресурсного потенціалу та їх використання з метою подальшого визначення об'єктивної величини потенційних можливостей підприємства щодо виробництва продукції.

Виклад основного матеріалу. Підприємства як суб'єкти економіки за умов сучасних складних процесів перебудови нерідко приймають недалекоглядні рішення замість того, щоб визначити свою місію на основі глибокого осмислення економічних і соціальних перетворень. Стабільне функціонування та

перспективний розвиток сучасного виробництва можливий при якісно сформованому матеріально-ресурсному потенціалі підприємства.

Активно поняття потенціалу почало використовуватися в наукових працях економічного спрямування у 70-80-х роках ХХ ст. В основному, потенціал розглядався з позицій загальнодержавного, регіонального чи галузевого рівнів управління економікою. Першими звернули увагу на необхідність дослідження проблем формування й ефективності використання потенціалу на рівні підприємства В.Н. Авдєєнко та В.А. Котлов. Ці автори абсолютно справедливо зазначають, що підприємство є ядром усіх інших господарських систем і значною мірою визначає масштаби розвитку і ступінь ефективності їх функціонування [1, с. 7].

Аналіз праць, вчених-економістів в даній галузі, показав, що найпоширенішим є трактування суті потенціалу підприємства як сукупності природних умов і ресурсів, можливостей, запасів і цінностей, що можуть бути використані для досягнення певних цілей [2, 11, 12].

Сам процес формування потенціалу, як здатність керування створенням або розвитком об'єкта, повинен ґрунтуватися на точному визначенні базової категорії "потенціал". Як нами вже досліджено, найпоширеніша теорія потенціалу спирається на ресурсний підхід, де іноді ресурси або здатності, можливості порівнюють з потенціалом [6, 7, 9 та інші], інколи до можливостей ресурсів додають трудову складову, "компетенції" [8, с. 7], або ресурс системи управління [10, с. 209]. Але ж сутність категорії "потенціал" не може бути для одного об'єкту однією, а для іншого – (хоча б і для підприємства) другою. Будь-який ресурс має свій потенціал [3, с. 6].

Значення матеріальних ресурсів, на наш погляд, становить основу у формуванні потенціалу підприємства. Таким чином, виникає необхідність виділити окремо носій, як сукупність матеріальних ресурсів, оскільки саме вони становлять базис виробничого процесу, та його потенціал, як саме властивість цієї сукупності.

На наш погляд, потенціал матеріальних ресурсів підприємства – це сукупність речових елементів, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва та спрямовані на досягнення максимально можливого випуску продукції, використання яких забезпечує досягнення поставленої мети та цілей підприємства.

Іншими словами, потенціалом матеріальних ресурсів виступає можливість підприємства виготовляти максимальну кількість продукції виходячи з кількості матеріальних ресурсів, які є в наявності, і їх матеріаловіддачі (при тих умовах виробництва в якому функціонує підприємство) за умови, що виробництво повністю забезпечене основними виробничими засобами і відповідними трудовими ресурсами, з врахуванням не тільки кількості, але і якості персоналу.

Формування потенціалу підприємства – це процес ідентифікації та створення спектра підприємницьких можливостей, його структуризації та побудови певних організаційних форм для стабільного розвитку та ефективного відтворення [4, с. 71].

Формування потенціалу матеріальних ресурсів складний процес який відбувається під впливом багатьох чинників, які впливають на всі його складові та забезпечують ефективне їх використання.

Процес формування потенціалу матеріальних ресурсів підприємства здійснюється під безпосереднім впливом чинників не лише внутрішнього, але й зовнішнього середовища залежно від сфери їх впливу на складові потенціалу. Зовнішні чинники пов'язані з заходами державних органів, банківських установ, інвестиційних компаній тощо. До даних чинників відносяться економічні, соціальні, політико-правові, природні, технологічні та інші.

Крім того, важливим зовнішнім чинником виступають також ринкові умови на вході (умови конкуренції на ринках ресурсів) і виході із системи (умови конкуренції безпосередньо в галузі). Перший чинник пов'язаний із вартістю забезпечення кожного елемента потенціалу ресурсами, яка є альтернативною вартістю цих ресурсів. Другий чинник означає, що для завоювання міцних ринкових позицій потенціал підприємства повинен відповідати необхідним конкурентним властивостям продукції (ціні, якості, технічним характеристикам, сервісу, гарантіям). Так, за умов посилення конкуренції підприємство повинне сфокусувати свої зусилля на максимальній реалізації наявного потенціалу та створенні нового за рахунок своєчасного виявлення слабких позицій конкурентів [4, с. 72].

До внутрішніх чинників перш за все відноситься стратегія підприємства, для реалізації досвід і навички менеджерів, сформовані принципи організації та ведення бізнесу, моральні цінності та амбіції керівників, а також загальноприйняті на підприємстві цінності ті культура.

Тому процес формування потенціалу є одним із напрямків економічної стратегії підприємства і передбачає створення й організацію системи ресурсів і компетенцій таким чином, щоб результат їхньої взаємодії був чинником успіху в досягненні стратегічних, тактичних і оперативних цілей діяльності підприємства [13, с. 65].

Розглянемо докладніше суть процесу формування потенціалу підприємства з урахуванням того, що він є складною економічною системою з притаманними тільки їй певними властивостями інтегрованої економічної системи, а саме:

- цілісність потенціалу – це єдине ціле, яке має певні властивості;
- поліструктурність потенціалу – потенціал складається з певних частин (підсистем);
- складність потенціалу – потенціал визначається неоднорідністю складових, ієрархічними зв'язками між ними;
- нестационарність потенціалу – потенціал має мінливі параметри, характеризується стохастичністю поведінки;

- унікальність потенціалу – потенціал має в будь-який час притаманні лише йому можливості і властивості;
- адаптивність потенціалу – потенціал має здатність до адаптації під впливом факторів зовнішнього середовища;
- синергічність потенціалу – для потенціалу характерний ефект посилення елементів при їх взаємодії;
- протиентропійність – це можливість протидіяти руйнівним тенденціям.

Матеріально-сировинний потенціал підприємства формують наступні складові елементи:

- за походженням (природні і виготовлені (створені) ресурси);
- за формою участі в процесі виробництва (сировина, основні матеріали, допоміжні матеріали, паливо, тара і тарні матеріали та інші);
- за натурально-речовою ознакою (виробничі запаси, незавершене виробництво та готова продукція);
- за особливостями використання (первинні матеріали, вихідна сировина, матеріали-замінники).

У сучасних ринкових умовах господарювання формування потенціалу підприємства є складним динамічним процесом, орієнтованим не лише на вплив внутрішніх чинників на підприємстві, але і на максимальну взаємодію з зовнішнім середовищем, яке обумовлює необхідність розвитку елементів матеріально-ресурсного потенціалу підприємства, їх збалансованість та постійне підвищення ефективності використання. За таких умов не тільки по-різному ідентифікуються цілі виробничих підприємств, але й змінюється трактування ієрархії вимог, їхній зміст. Оскільки основною метою створення потенціалу промислового підприємства в умовах ринкових відносин є розробка оптимального стратегічного плану, який включає зміцнення своїх конкурентних позицій, і як наслідок – збільшення прибутку для забезпечення подальшого зростання, то логічно, визначити такі основні умови його формування, як прибуток та реалізація інновацій суб'єкта господарювання [14, с. 26].

Головна складність аналізу процесу формування потенціалу підприємства полягає в необхідності дослідження всіх його компонентів у взаємозв'язку та динаміці. При дослідженні процесу формування потенціалу підприємств необхідно врахувати такі основні принципи [3, с. 74, 5, с. 68-70]:

- Потенціал підприємства – це складна система пересічних характеристик його елементів, причому останні можуть тією чи іншою мірою заміщати один одного, тобто є альтернативними.
- Потенціал підприємства не можна сформувати на базі механічного додавання елементів, оскільки він є динамічним угрупованням.
- Під час формування потенціалу підприємства діє закон синергії його елементів.
- Потенціал підприємства у вищих формах його виявлення може самостійно трансформуватися з появою нових складових елементів.
- Елементи потенціалу підприємства мають функціонувати одночасно і в сукупності, бо закономірності розвитку можливостей підприємства не можуть бути розкриті окремо, а тільки в їхньому поєднанні, що потребує досягнення збалансованого оптимального співвідношення між елементами.
- Усі елементи потенціалу об'єктивно пов'язані з функціонуванням і розвитком підприємства, тобто, з одного боку, вони підлягають фізичному та техніко-економічному старінню, а з другого – вони чутливі до досягнень науково-технічного прогресу.
- Складові потенціалу підприємства мають бути адекватними характеристикам продукції і послуг, що виробляються на підприємстві.

Обов'язковою умовою стійкого, безперервного та ефективного виробничого процесу є своєчасне і повне забезпечення його необхідними матеріальними ресурсами. На підприємствах формуванням матеріальних ресурсів займається спеціально створений підрозділ – відділ матеріально-технічного постачання, а також складські і транспортні служби. Значну увагу вирішенню даних питань приділяють технічний і плановий відділи, головні адміністратори підприємства.

Весь об'єм робіт по організації, формуванню і плануванню матеріально-технічного забезпечення і використання матеріальних ресурсів на виробничих підприємствах зводиться до наступного:

- нормування витрат матеріальних ресурсів;
- визначення необхідності в матеріальних ресурсах;
- організація матеріально-технічного забезпечення;
- організація зберігання матеріальних ресурсів і видача їх виробничим ділянкам.

На нашу думку, процес формування потенціалу матеріальних ресурсів повинен охоплювати весь комплекс формування матеріальних ресурсів – починаючи стадією їх виготовлення, використання у виробництві та закінчуючи – отриманням готової продукції.

Відповідно до наведених вище принципів, формування потенціалу матеріальних ресурсів має відбуватися в певній послідовності, починаючи з аналізу ринків засобів виробництва та постачання сировини, матеріалів, комплектуючих. Потрібно знайти найвигідніші у виробництві та реалізації види продукції та оцінити суспільну зацікавленість у темпах її оновлення, та здатність існуючих технологій забезпечити такі зміни.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, існування певних організаційно-економічних особливостей формування матеріально-ресурсного потенціалу підприємств залежно від сфери бізнесу визначає успішність чи, навпаки, крах у довгостроковій перспективі. Важливим напрямком підвищення ефективності використання потенціалу матеріальних ресурсів підприємства є оптимізація структури величини сукупного потенціалу, яка припускає виділення проміжних рівнів узагальнення

потенційних можливостей підприємства, при цьому структурна модель формування потенціалу підприємства показує, що потенціал будь-якого рівня виникає як результат взаємодії ресурсів, що його забезпечують. Таким чином, формування потенціалу матеріальних ресурсів виступає визначальним фактором при вивченні ефективності і темпів зростання виробництва.

Джерела та література:

1. Авдеенко В. Н. Производственный потенциал промышленного предприятия / В. Н. Авдеенко, В. А. Котлов. – М. : Экономика, 1989. – 240 с.
2. Андреева Г. І. Економічний аналіз : навч.-метод. посіб. / Г. І. Андреева. – К. : Знання, 2008. – 263 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
3. Ансофф І. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – СПб., 1999. – 414 с.
4. Ареф'єва О. В. Економічні засади формування потенціалу підприємства / О. В. Ареф'єва, Т. В. Харчук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 7. – С. 71-76.
5. Бачевський Б. С. Потенціал і розвиток підприємства : навч. посіб. / Б. С. Бачевський, І. В. Заблудська, О. О. Решетняк. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 400 с.
6. Березіна Л. М. Виробнича функція та ресурсний потенціал аграрних підприємств / Л. М. Березіна // Вісник ХНТУСГ. Серія : Економічні науки. Ринкова трансформація економіки АПК. – 2006. – Вип. 31. – С. 64-68.
7. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 2003.
8. Економічна енциклопедія : у 3-х т. / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред) та ін. – К. : Видав. центр "Академія", 2002. – Т. 3. – 952 с.
9. Запаси : Положення (стандарт) Бухгалтерського обліку 9 : затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 20.10.99 р. № 246 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>
10. Игнатенко Н. Т. Производственно-ресурсный потенциал территории / Н. Т. Игнатенко, В. П. Руденко. – К., 1986. – С. 7.
11. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности : учеб. пособие / А. И. Алексеева, Ю. В. Васильев, А. В. Малеева, Л. И. Ушвицкий. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 528 с.
12. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
13. Мескон М. Основи менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1995. – 702 с.
14. Формування та оцінювання потенціалу підприємства : навч. посіб. / Т. В. Калінеску, Ю. А. Романовська, С. Ф. Большенко, О. В. Маслош, Н. В. Швець, Г. В. Пчелинська, О.Д. Кирилов. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. – 352 с.

Ячменьова В.М., Долгова Н.С.

УДК 339.01

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ АДАПТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

Важливою характеристикою економічної ситуації початку ХХІ століття є прискорення ринкових змін, які встановлюють нові вимоги до всіх суб'єктів ділової активності як в Україні, так і закордоном. Ринкові зміни збільшують невизначеність умов діяльності та пов'язані з цим ризики. Визначальними умовами сьогодення в діяльності вітчизняного підприємства є невизначеність ринку, термінів та умов постачань, поведінки споживачів, конкурентів, органів державної влади. Таким чином підприємство існує та розвивається в активному зовнішньому середовищі, що висуває підвищені вимоги до діяльності суб'єктів ринкової економіки та формує такі умови, які потребують змін в системах різного порядку. Плинність змін зовнішнього середовища вимагає від суб'єктів швидкого реагування, а для отримання позитивного результату необхідно володіти конкурентними перевагами, адаптивністю діяльності, а саме: залишатися гнучкими, цілісним, мати ринкову цінність та людський капітал. Саме це вимагає від нас пошуку нових способів, методів та логіки щодо оцінювання рівня адаптивності діяльності промислового підприємства.

Аналіз публікацій таких учених як: Б. А. Райзберг, Лозовський Л. Ш., Стародубцева Є. [1], Р.А. Фатхутдінов [2], Х.С. Барановська [3], А.А. Мадих [4], В.М. Ячменьова [5], Азоев Г.Л. [6], Шевченко Л.С. [7], Вовчак А.В. [8], Отенко І.П. [9], Оберемчук В.Ф. [10], Сетров М. [11], Крутов С.В. [12], і т. д., свідчить про те, що єдиного підходу до визначення адаптивності не сформовано, так як і не сформовано єдиної думки щодо понять "діяльність" та "конкурентні переваги". Всі вони дають визначення категорій з різних аспектів в залежності від напрямку їх наукових робіт, але, в той же час, відсутній підхід щодо визначення адаптивності в контексті конкурентних переваг. Роботу виконано в межах наукових досліджень кафедри менеджменту Національної академії природоохоронного і курортного будівництва.

Метою статті є визначення поняття "адаптивність діяльності промислового підприємства" з точки зору конкурентних переваг. Для цього необхідно: проаналізувати поняття "адаптивність", "діяльність" та "конкурентні переваги" в контексті дослідження різними вченими; провести морфологічний аналіз зазначених понять, з метою встановлення ключових слів; навести інтерпретацію понять "адаптивність", "діяльність" з точки зору конкурентних переваг.